

УДК 373. 3. 016. 1:7

Наталія Каньоса
*Nataliya Kanosa***ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
ДИТИНИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА****THE PECULIARITIES OF DEVELOPMENT
OF CHILD'S CREATIVE PERSONALITY BY MEANS OF FINE ART**

У статті теоретично обґрунтовано пріоритетні завдання дошкільної освіти в Україні, розвитку творчості особистості дитини. Дослідження науковців, педагогів-практиків доводять, що важливим у процесі розвитку і реалізації творчого потенціалу дитини є образотворче мистецтво. Зосереджено увагу на особливостях організації навчально-виховного процесу, що сприяє розвитку та реалізації художньо-творчого потенціалу дошкільників засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: *розвиток, творчість, художньо-творчий потенціал, образотворче мистецтво, художня творчість.*

Пріоритетним завданням сучасної освіти в Україні, зокрема системи дошкільного виховання є розвиток творчої особистості дитини. Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти його метою визначається розвиток особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності. При цьому дитина має займати активну, самостійну, творчу життєву позицію [1]. Об'єктивна ситуація сьогодення розглядає процес становлення творчої особистості як вирішальний чинник у випереджувальному розвитку покоління. З позицій таких вимог одним з найбільш актуальних пошуків усієї сучасної освіти виступає потреба у формуванні творчої особистості на перших етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці (Л. І. Божовіч, Л. А. Венгер, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, А. В. Запорожец, Д. Б. Ельконін) [7].

Дослідження психологів і педагогів довели, що для реалізації природних здібностей та можливостей дітей необхідно створити оптимальні умови для розвитку дитячого творчого потенціалу, переходу до продуктивних дослідницьких творчих занять. Художня творчість і образотворче мистецтво допомагають сучасному педагогу надати дитині можливості розкрити свою особистість, знайомлять дитину зі світом краси й гармонії – світом мистецтва. Уже в ранньому віці зображувальна діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно захоплюючих. Творчість дітей засобами образотворчого мистецтва є процесом природним і високоефективним.

У житті суспільства в процесі постійного розвитку духовної культури незмінну роль відіграє мистецтво. Унікальні особливості цього виду духовно-практичної діяльності базуються на тому, що людина завдяки мистецтву не тільки набуває знань про світ, але й засвоює емоційно-ціннісне ставлення до себе та оточуючих, відкриває для себе дійсність як світ, сповнений особистісними цінностями. Це відкриття «людяності» світу кожна окрема особистість робить завдяки тому, що в художньо-творчій діяльності створені для сприйняття та інтерпретації твори мистецтва, вона збагачується суспільно-історичним досвідом, який переживає як власний. Людина залучається до загальнолюдських цінностей і вільно створює свій духовний світ за законами краси та гармонії. Таким чином мистецтво розвиває в людині універсальну здатність до творчого удосконалення будь-якої діяльності. Тому головною метою естетичного виховання дітей є розвиток у них творчих здібностей та естетичного ставлення до навколишнього, основою якого є чуттєве сприйняття світу в різних його проявах, емоційне проникнення в стан явищ і предметів, співпереживання своєї причетності до нього.

Сучасна система освіти в Україні передбачає оновлення її змісту, форм організації художньої діяльності дітей. Важливою є зростаюча роль мистецтва у розвитку творчих здібностей і естетичного виховання підростаючого покоління.

Виразена гуманізація освіти містить у собі широкі можливості вдосконалення процесу навчання, в тому числі – створення педагогічних умов розвитку здібностей у дітей. Не викликає сумніву той факт, що загальний прогрес цивілізації залежить від обдарованих людей. Обдарованість характеризується сукупністю індивідуальних рис, які допомагають людині досягти значних успіхів у певній діяльності. Основою для розвитку обдарованості є діяльність, у якій проявляються здібності. Розвиток особистості найбільш ефективний тоді, коли спостерігається гармонійне поєднання внутрішніх задатків, мотивів певної діяльності та зовнішнього середовища. Причинно-наслідкові зв'язки між особистістю та навколишнім середовищем постійно впливають на формування людини. Тому дуже важливо вірити в природні здібності дитини, створювати сприятливу атмосферу для їх розвитку. Саме завдання педагогічного колективу – створення належних умов розвитку творчих здібностей дошкільників, визначення обсягу предметів естетичного циклу в загальній системі дошкільної освіти, здійснення варіативності змісту та форм організації художньої діяльності дітей, організація підготовки кваліфікованих кадрів, забезпечення профілактики втомлюваності дітей засобами мистецтва.

Дослідженням проблеми розвитку творчості дітей займалися багато психологів і педагогів. Однією з перших праць була видана С. О. Грузенбергом у 1923 р. (Мінськ): «Введение в психологию и теорию творчества». Відомий український психолог Г. С. Костюк ще в 40-і та 50-і роки ХХ ст. торкався проблеми творчої особистості [9]. В. О. Сухомлинський у своїх працях зазначав, що педагог має відкрити в кожній людині творця, поставити її на шлях самотньої творчої, інтелектуально-повнокровної праці. Л. С. Виготський, В. С. Мухіна, Д. Б. Ельконін, а також Н. О. Ветлугіна, Н. П. Сакуліна, Т. С. Комарова, Т. Г. Казакова у своїх роботах зазначали про можливості розвитку творчості в різних видах діяльності, а особливо в художній [2; 3; 5; 12].

Аналіз психолого-педагогічних джерел (А. В. Запорожець, В. П. Зінченко, А. Н. Леонтьєв, А. М. Леушина, М. І. Люїна, А. А. Люблінська, Л. Ф. Обухова, Н. Н. Поддяков, С. Л. Рубінштейн, А. П. Усова, Е. Г. Юдін та ін.) показує, що розвиток творчої особистості виражається в психологічних, педагогічних і біологічних характеристиках, у полі зору яких проблема розвитку творчої особистості дошкільника розглядається в декількох аспектах: методологічному, біологічному, психологічному, педагогічному [10].

Методологічний аспект – вибір наукових підходів до виявлення суті окресленого процесу і характеру його здійснення в рамках дошкільної освітньої установи.

Біологічний аспект – аналіз анатомо-фізіологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку та розгляд специфічних особливостей їх морфофункціональної зрілості.

Психологічний аспект заснований на положенні про те, що пізнавальна та творча активність дошкільника виступає як передумова і результат його психофізичного розвитку.

Педагогічний аспект передбачає необхідність раннього творчого розвитку дитини в ході його багатоаспектної взаємодії із зовнішнім наочним середовищем і людьми.

Деяко по-різному розглядали поняття визначення творчості і Ж. Піаже, Д. Б. Ельконін, Л. С. Виготський та ін., але всі вони були єдині в тому, що творчість – це діяльність людини, яка створює щось якісно нове й оригінальне. Чимало вчених єдині у виокремленні таких компонентів у творчій діяльності: пізнавальна мотивація як домінуючий мотив діяльності; можливості досягати оригінальних рішень; можливості прогнозувати та передбачати; здібності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, етичні та інтелектуальні оцінки, дослідницька творча активність, що виражається у виявленні нового, в постановці та вирішенні проблем [10].

Характеризуючи творчу дитину загалом, можна констатувати такі її особливості:

1. Інтелектуальний потенціал – гнучкість, швидкість, точність, дивергентність, економічність мислення; цупкість зорової, слухової пам'яті, здатність до наслідування; жива увага; тривала концентрація й зосереджена увага.

2. Допитливість – внутрішня пізнавальна мотивація; відчуття нового.

3. Ініціатива – постійна активність і зайнятість; велика працездатність; здатність до ризику; здібність до подолання труднощів.

4. Незалежність, самостійність, прагнення до самовираження, віра у свої сили, критичність, реалістичність самооцінки.

5. Наполегливість, відданість завданню, почуття напруженості.

6. Передбачення, створення еталонів. Ігнорування можливостей свого розвитку.

7. Оригінальність, творчість: нестандартні рішення, прагнення до творчих завдань, винахідливість.

8. Ерудиція, високий рівень мовленнєвої виразності, багатий словниковий запас, компетентність, систематизовані та міцні знання.

9. Психосоціальні характеристики: почуття справедливості, потяг до лідерства, почуття гумору [8].

На основі цієї характеристики, В. О. Моляко виокремив ознаки, які вирізняють творчу дитину:

1. Активна, завжди чимось зайнята. Вона прагне працювати більше за інших, займає себе заданою програмою.

2. Наполегливо переслідує поставлені перед нею цілі, вимагає додаткової інформації від дорослих, дуже багато ставить запитань.

3. Хочє вчитися, багато знати, досягти успіхів. Заняття приносять задоволення, не сприймає заняття та навчання в школі як «насильство» над собою.

4. Здатна краще за інших займатися самостійно (наполегливо та завзято вимагає інформації про об'єкти, в умовах шкільного навчання самостійно працює з літературою).

5. Уміє критично розглядати навколишню дійсність і прагне проникнути в суть явищ, не задовольняючись поверховими поясненнями, навіть якщо вони для одноліток здаються достатніми.

6. Ставить безліч запитань, зацікавлена в задовільній відповіді на них.

7. Заняття в школі для неї цікаві тоді, коли використовується проблемний матеріал; ровесники надають перевагу вивченню добре сформульованого й зрозумілого матеріалу.

8. Порівняно з однолітками вона краще вміє розкривати ставлення між явищами та їх причинами, знаходити спільне в об'єктах, маніпулювати логічними операціями, систематизувати, класифікувати [8].

Науковці намагаються розв'язати завдання щодо структурування якостей творчої особистості. Дослідники все більше погоджуються з думкою, що здатність до творчості властива не лише видатним діячам науки, техніки та культури, а й характеризує всіх людей, що її можна стимулювати та розвивати цілеспрямованими заходами, підвищуючи ефективність продуктивної діяльності людини в різних галузях, повністю використовуючи творчий потенціал.

Витоки творчих сил людини йдуть із дитинства, з того часу, коли творчі прояви часто мимовільні та життєво необхідні. Дитяча художня творчість має свої особливості, тому педагог-вихователь має навчитися керувати особливостями її виявлення, розробляти методи, що пробуджують і розвивають дитячу творчість. Поняття розвитку творчої активності дитини виявляється у якісних змінах пізнавальної діяльності дітей, що відбуваються внаслідок розвитку вмінь та навичок мистецької діяльності. При цьому значна роль відводиться заняттям художньою діяльністю, а також усій виховній роботі з дітьми щодо розвитку в них уміння сприймати красу навколишнього світу та в творах мистецтва, які відіграють важливу роль у загальному і творчому розвитку дитини. Інтерес до образотворчої діяльності дітей зумовлюється його важливістю для розвитку особистості дитини, і з роками потреба в ній не послаблюється, а ще більше зростає.

Образотворча діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення зображення в дитини формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Образотворча діяльність дає змогу доступними засобами

виявити емоційний стан дитини, її ставлення до навколишнього світу, вміння самостійно створювати прекрасне, а також бачити його у творах мистецтва.

Сприятливий розвиток дитячої творчості залежить від правильного керівництва з боку дорослих. Великого значення в організації образотворчої діяльності дітей набуває вміння вихователя пов'язати особливості створення художнього образу в мистецтві з власне художньою діяльністю дітей; адаптувати виразні засоби мистецтва живопису, графіки в такий вид образотворчої діяльності як малювання; виразні засоби скульптури – в ліплення; вчити дітей створювати декоративні роботи за мотивами народного декоративно-ужиткового мистецтва, використовувати елементи конструкторських рішень архітектури у конструктивній творчості дітей [4].

Широкі можливості для проникнення дошкільнят у творчий процес дає зображувальна діяльність. Залучаючи до неї дитину, вихователь не лише сприяє її психічному розвитку і становленню особистості, а й спонукає до відтворення прекрасного. Вплив педагога на творчу активність вихованців здійснюється в двох напрямках: це, по-перше, створення комплексу умов, що сприяють творчості; по-друге – ознайомлення дітей з логічною поетапністю творчого пошуку.

Комплекс умов – поняття містке, яке передбачає встановлення в групі атмосфери зацікавленого і доброзичливого ставлення з боку дорослих і однолітків до творчих спроб кожної дитини, організацію виставок робіт для стимулювання творчості, забезпечення матеріальних умов (приміщення, обладнане за гігієнічними і естетичними вимогами, різноманітні якісні матеріали для малювання, аплікації, ліплення, конструювання тощо) [6].

Важливою умовою розвитку творчої особистості є сформованість у дітей у межах можливого для цього віку тих психічних процесів і утворень, які забезпечують успішне здійснення творчого процесу, тобто визначають готовність до творчості. Це, передусім, сукупність загальних і спеціальних здібностей та знань, певних умінь і навичок, без яких неможливо реалізувати задум; уява (відтворювальна і творча), від якої залежить не лише кінцевий результат творчого пошуку, а й основні підходи до його здійснення; морально-етична позиція, яка породжує зміст художнього образу і відображає ставлення автора до нього.

Окреслюючи тематику творчих завдань, вихователь має враховувати вік дітей, загальний рівень їхньої підготовки, оточення, у якому вони живуть, особливості природи рідного краю (степ, ліс, море, гори тощо), професії батьків тощо. Під час формування теми педагог повинен звертати увагу на правильний добір опорних об'єктів, що допоможе зосередити увагу дітей на головному, найціннішому щодо пізнавального, – морального й естетичного впливу. Крім того, ці об'єкти стануть своєрідною підказкою в доборі смислового центру майбутніх композицій. Джерелами інформації про них можуть бути навколишня дійсність, твори образотворчого мистецтва, художня література, діафілми тощо. Форми організації ознайомлення дітей з необхідними об'єктами теж різноманітні. Це – екскурсія, прогулянка, зустріч з учасниками події, гра, трудова діяльність, заняття тощо. А методи ознайомлення – спостереження, бесіда, обстеження, розповідь тощо. Також спеціально організовувати обстеження тих об'єктів, які діти раніше не розглядали або недостатньо запам'ятали їх. Саме в процесі такої підготовки в дітей накопичуються первинні художні уявлення.

У процесі зображення (з природи, з пам'яті і за уявленням) обраних об'єктів діти оволодівають відповідними елементами зображувальної грамоти і технічними прийомами роботи з різними матеріалами. Ознайомити малят із правилами і прийомами композиції (способами виділення головного об'єкта, прийомами підсилення вираження руху або зображення багатоплановості з використанням елементів лінійної перспективи тощо) допоможуть завдання із сюжетного малювання [6].

Звісно, творчий процес може набути розгорнутого характеру лише за наявності в дітей певного життєвого і зображувального досвіду. А він, як відомо, накопичується поступово.

Усебічний та гармонійний розвиток дітей на заняттях відбувається в тому разі, якщо педагогічний процес побудований згідно з розвивальним і виховним навчанням, на принципах індивідуалізації, поступовості, повторюваності, а також єдності стихійного й організаційного, раціонального та емоційного.

Це значно залежить від дотримання педагогом таких принципів [4]:

- зацікавленість та ігрова форма навчання;
- єдність стихійного і планового, раціонального та емоційного, що забезпечує високу гнучкість і рухливість педагогічного процесу;
- естетизація педагогічного процесу, що здійснюється завдяки привабливості матеріалу, підготовленого для дітей;
- детермінованість, яка проявляється у тому, що зміст, форми, методичні прийоми роботи, всі технології орієнтовані і враховують особливості дітей певної групи, віковий рівень і ступінь розвиненості кожної дитини.

Така діяльність сприятиме естетичному вихованню творчо активної особистості дитини, здатної бачити, відчувати, милуватися, споглядати і творити прекрасне в житті, мистецтві через різні види художньо-практичної діяльності.

Тому головною метою зображувальної діяльності є активізація творчості дітей, розвиток природних нахилів і творчих здібностей.

Отже, важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформованим емоційно-ціннісним ставленням до рукотворного світу. Показник творчої активності дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – Київ, 2012. – 26 с.
2. Ветлугина Н. А. Художественное творчество в детском саду / Н. А. Ветлугина. – Москва : Просвещение, 1974. – 276 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологический очерк / Л. С. Выготский. – 2-е изд. – Москва : Просвещение, 1967. – 122 с.
4. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості : навчально-методичний посібник / укладач Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. – 188 с.
5. Максименко С. Д. Генезис существования личности / С. Д. Максименко. – Киев : КММ, 2006. – 240 с.
6. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова и др. ; под ред. Т. С. Комаровой. – Москва : Просвещение, 1991. – 185 с.
7. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – № 4.
8. Моляко В. А. Психология детской одарённости / В. А. Моляко, Е. И. Кульчицкая, Н. И. Литвинова. – Киев : Знание, 1995.
9. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г. С. Костюк. – Київ : Знання, 1963. – 80 с.
10. Туриніна О. Л. Психологія творчості : навчальний посібник / О. Л. Туриніна. – Київ : МАУП, 2007. – 160 с.
11. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу : навчальний посібник / за ред. Т. І. Поніманської. – 2-ге вид. – Київ : Слово, 2010. – 304 с.
12. Художественное творчество и ребёнок : монография / под ред. Н. А. Ветлугиной. – Москва : Педагогика, 1972. – 366 с.

The article deals with fine arts as the means of implementing the artistic and creative potential of preschool children. According to the National doctrine of education development in Ukraine, the professional pedagogical studies must be personality oriented. The future teacher must be trained not only as a subject teacher, but also a professional teacher capable to communicate and interact with pupils and adults. A future educator has to know that pedagogical expedience of his activity is at first the result of his mastering the psychological and pedagogical knowledge, secondly, investigation of the rational use of his potential individuality in the process of pedagogical interactivity. The main feature of professional training of future teachers has to be his social orientation, the orientation to meaningful values. Certainly the aesthetic and artistic values have to be socially meaningful features created by humanity. In general great attention is paid to the aesthetic and artistic education of students and to the deep acquaintance of future teachers with the peculiarities of aesthetic and artistic education of children, especially in preschool age, by facilities of different types of art (musical, graphic, theatrical, choreographic and others like that). In the curricula of higher educational pedagogical establishments a lot of time is given to study the subjects of aesthetic cycle. The teachers of higher educational establishments, who worked out the programs of certain courses, determine their proper purpose and task. Among the other types of art the graphic one has unique possibilities to the decision of tasks both of artistic and personality development, public and spiritual growth of the young generation. In preschool age the depicting activity is one of the most accessible and emotionally keen. Great role belongs to the art, to its influence in drafting the valued orientation of a person. Forming the valued options of a person, bringing them up to the greatest values – public ideals is a component part of the public destination of art. In full it carries out when incarnated public values become meaningful for a person, determine character of his vital functions. In psychological-pedagogical literature the development of a capacity for the aesthetic beautiful estimation of the phenomenon of reality is determined as one of the most important problems of aesthetic art education. The followers of such point of view consider the grounds, that a person's forming consists of forming of his relations as facilities of intercommunication with reality, as facilities of existence. Each of relationships with reality becomes the subject of certain pedagogical influence.

Key words: development, creativity, artistic creativity, fine arts.

УДК 378. 016: [78]

Жанна Карташова
Zhanna Kartashova

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
НА ОСНОВІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ**

**THE ORGANISATION OF INSTRUMENTAL AND
PERFORMING TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC
USING INTEGRATIVE APPROACH**

У статті проаналізовано сучасні тенденції використання інтегративного підходу до організації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Виокремлено поняття «інтеграція», яке розглядається як процес відновлення, поповнення, об'єднання в ціле раніше ізольованих частин; рух системи до великої органічної цілісності. Визначено, що інтеграція передбачає врахування багатоманітності ознак елементів, які інтегруються, причому в процесі накопичення кількісних ознак і виникнення нової якості зберігаються